

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการวางแผนพัฒนาเมืองการปฏิบัติของนักวางแผนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของหลายชุมชน นักวางแผนไม่สามารถจะวางแผนที่ดีที่จะสนองตอบความต้องการสาธารณะ(Public Interests) ของประชาชนในท้องถิ่นได้ หากไม่เข้าใจคุณค่า การรับรู้ คติความเชื่อ พฤติกรรม ความต้องการของสาธารณชน (Pinel, 1994 : p 78)

ในปัจจุบันบทบาทหน้าที่และสภาพแวดล้อมของฝั่งธนบุรี มีลักษณะไม่ต่างไปจากฝั่งพระนคร เมืองเก่ากรุงธนบุรีเป็นเมืองที่อยู่ในเขตชั้นในของพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีการขยายตัวจากกระแสความเจริญทางเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เอกลักษณ์ของเมืองถูกบดบัง ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนจางหายไป ย่านชุมชนที่เคยปรากฏอย่างชัดเจนในสมัยก่อน ค่อยๆจืดจางและผสมผสานเข้ากับชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ความเด่นชัดของชุมชนเดิมลดน้อยลง คงเหลือให้เห็นแต่เพียงกลุ่มคนดั้งเดิมที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในเขตกรุงธนบุรีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และกลุ่มคนสมัยใหม่ที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนพักอาศัยในบริเวณกรุงธนบุรี

บริเวณชุมชนกุฎีจีนและชุมชนวัดกัลยาณมิตรเป็นย่านชุมชนเก่าแกริมน้ำเจ้าพระยาและคลองบางกอกใหญ่ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่อยู่กับสายน้ำ ตั้งแต่สมัยธนบุรี มีกลุ่มคนต่างศาสนาอาศัยอยู่ปะปนกัน นับตั้งแต่ชาวจีนอพยพมาพร้อมกับพระเจ้ากรุงธนบุรีมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้ มีศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของย่าน จึงถูกเรียกว่า "กุฎีจีน" มีวัดกัลยาณมิตร เป็นศูนย์กลางของชาวพุทธเชื้อสายจีน นอกจากชาวจีนแล้ว ย่านนี้ยังเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวคริสต์ เชื้อสายฝรั่งโปรตุเกสที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา จึงเรียกกันว่า "ฝรั่งกุฎีจีน" มีโบสถ์ซางตาครู้สเป็นศูนย์กลางชุมชน ปัจจุบันชีวิตชุมชนนี้ได้เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา กลายเป็นชุมชนที่ใช้การสัญจรทางบกแทน มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย ในบริเวณนี้ปัจจุบันอยู่ตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ และอยู่ในพื้นที่เขตควบคุมอนุรักษ์บริเวณฝั่งธนบุรี ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2535 ย่านชุมชนกุฎีจีน เป็นชุมชนหนาแน่น มีบ้านเก่าโบราณเหลืออยู่ มีวิถีชีวิตความเป็นชุมชนและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณยังคงหลงเหลืออยู่ ท่ามกลางภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ทุนนิยมในปัจจุบันที่ทำให้ระบบความเป็นชุมชนดั้งเดิมในหลายพื้นที่ถูกคุกคาม จากความเป็นปัจเจกนิยมและการลดลงของวิถีชีวิตชุมชน ทำให้หลายชุมชนเสื่อมสลายลงในที่สุด

หากเราสามารถทำความเข้าใจโครงสร้างชุมชนที่มีผู้คนหลากหลายวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ เป็น ชุมชนพุทธเชื้อสายจีน และ ชุมชนคริสต์เชื้อสายโปรตุเกส ที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกันมีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งมีวิถีการดำเนินชีวิตชุมชน ลักษณะทางสังคม และลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ถ่ายทอดมาจากความเชื่อถือทางศาสนา และทำให้ชุมชนยังคงสภาพอยู่ได้ในปัจจุบัน ก็จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการวางแผนพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น และยังช่วยส่งเสริมให้บริเวณพื้นที่เมืองชั้นในเป็นเขตอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมของประเทศที่ยังคงมีวิถีชีวิตชุมชนอยู่ด้วย

ประเด็นในการศึกษาเป็นการสร้างความเข้าใจต่อลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนในพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชน ลักษณะทางสังคม กิจกรรมและวิถีชีวิตชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะการจัดวางทางกายภาพ (Physical Setting) ของชุมชน มีการปรับสภาพไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมของการพัฒนาพื้นที่เมือง เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เข้าใจและส่งเสริมให้วิถีชีวิตชุมชนยังคงเอกลักษณ์ดำรงอยู่ได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาวิวัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกุฎีจีนและชุมชนวัดกัลยาณ์
2. ศึกษาลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม วิถีชีวิต และการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน
4. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตศึกษา ในด้านพื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนวัดกัลยาณ์ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่โดยประมาณ 0.12 ตารางกิโลเมตร

ภาพ 1.1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร ภาพถ่ายทางอากาศ มาตรฐาน 1/ 6,000 ปี 2541

1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาจากเอกสาร แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการ สัมภาษณ์และสำรวจพื้นที่ ซึ่งมีวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
 - 2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน
 - 2.2 ลักษณะทางกายภาพ
 - 2.3 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และกิจกรรม
3. วิเคราะห์ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน กิจกรรมของผู้คนในท้องถิ่น และการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่
4. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีการ ดำเนินชีวิตที่ยั่งยืนของชุมชน

1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล

1. แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ทหาร และสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร
2. ข้อมูล สถิติ เอกสาร จุดหมายเหตุ ที่ได้รวบรวมไว้จากหน่วยงาน ราชการ เอกชน เช่น สำนักงานเขตธนบุรี หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หอสมุดกลาง ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น
3. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ในกลุ่มคนท้องถิ่น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถเข้าใจวัฒนธรรม ลักษณะทางสังคม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของย่านชุมชนกุฎีจีน
2. ทราบถึงการใช้อย่างพื้นที่ของชุมชนที่สะท้อนออกมาจากวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน
3. ทราบผลกระทบของการพัฒนาพื้นที่เมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของย่านชุมชน
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่เมืองที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนต่อไป